

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	98
Land:	Kosovo
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat, Serbien: Bostedsregistrering og tilgang til rettigheder for personer fra Kosovo
Udgivet:	21. juli 2013
Optaget på baggrundsmaterialet:	3. oktober 2013

Temanotat

Serbia: Bostedsregistrering og tilgang til rettigheter for personer fra Kosovo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Serbia: Bostedsregistrering og tilgang til rettigheter for personer fra Kosovo**

SUMMARY

Persons originating from Kosovo, who are internally displaced in Serbia, are considered citizens of Serbia and enjoy the same rights as non-displaced citizens in regards to employment, pension, education, health and social services.

Possession of personal documents is conditional for enjoyment of the abovementioned rights. Birth and citizenship certificates constitute the basis for issuance of ID cards. In addition permanent or temporary residence must be registered.

Persons originating from Kosovo, including returnees from third countries, may encounter difficulties in obtaining necessary documents. Lack of documents might complicate a person's access to work, pension, education, health and social services. New passport regulations have made it difficult for this group to register permanent residence, as they are assumed not to settle permanently.

Returnees from third countries can during a limited time period use emergency travel documents to access basic rights.

Praxis, a Serbian NGO, can provide assistance with obtaining personal documents and residence registration.

SAMMENDRAG

Personer som opprinnelig er fra Kosovo, men internt fordrevet i Serbia, har samme statsborgerskapsrettslige status som øvrige borgere av Serbia, herunder tilgang til arbeid, pensjon, utdanning, helsetjenester og sosiale ytelser.

Tilgang på persondokumenter er en forutsetning for å få tilgang til rettighetene nevnt ovenfor. Fødsels- og statsborgerskapsattester er påkrevd for å kunne få utstedt ID-kort. I tillegg må det registreres permanent eller midlertidig bostedsregistrering.

Det kan være vanskelig eller tidkrevende for personer som opprinnelig er fra Kosovo, herunder personer som har fått avslag på opphold og som returnerer til Serbia, å skaffe seg nødvendige dokumenter. Mangel på dokumenter kan komplisere adgang til arbeid, pensjon, utdanning, helsetjenester og sosiale tjenester. Det nye passregelverket kan gjøre det vanskelig for denne gruppen å få registrert fast bosted i Serbia, fordi regelverket forutsetter at søkeren har til hensikt å leve på den oppgitte adressen.

Returnerte kan i en begrenset periode benytte nødpass for å få tilgang til nødvendige tjenester.

NGO-en Praxis kan yte bistand ved utstedelse av dokumenter og bostedsregistrering.

INNHold

1. Innledning	5
2. Internt fordrevne/flyktninger fra Kosovo	6
2.1 Registrering som internt fordrevet.....	6
3. Bostedsregistrering i Serbia	7
3.1 Nasjonalt ID-kort.....	7
3.1.1 Fremskaffelse av underlagsdokumenter	7
3.1.2 Omfanget av manglende fødselsattester og nasjonalt ID-kort.....	9
3.1.3 Juridisk bistand for å skaffe dokumenter	9
3.2 Permanent og midlertidig bostedsregistrering	9
3.2.1 Ulovlig med manglende bostedsregistrering.....	11
3.2.2 Intet krav om avregistrering av bosted i Kosovo ved fast bosetting i Serbia	11
3.2.3 Konsekvenser av nytt passregelverk.....	11
3.3 Diskriminering.....	12
4. Ingen tvungen retur til Kosovo fra Serbia.....	12
5. Rettigheter	13
5.1 Rett til arbeid	13
5.2 Rett til pensjon.....	14
5.3 Rett til skolegang.....	15
5.4 Rett til helsetjenester	15
5.5 Rett til sosiale ytelser.....	16
6. Sosioøkonomiske forhold.....	16
7. Retur.....	18
7.1 Returavtaler	18
7.2 Tvangsreturer til Serbia	18
7.3 Assistanse ved retur	18
7.4 Juridisk assistanse til returnerte	19
7.5 Forhold for returnerte	19
8. Vedlegg.....	20
8.1 Delokaliserte sivilstatuskontor	20
8.2 Delokaliserte politistasjoner	21
9. Referanser.....	22

1. INNLEDNING

Etter NATOs luftkrig mot Jugoslavia og etableringen av FN-administrasjonen i Kosovo i 1999, flyktet et stort antall personer, i hovedsak etniske serbere, fra Kosovo. Dette temanotatet tar for seg situasjonen for personer som opprinnelig er fra Kosovo, men som oppholder seg i Serbia, herunder personer som returnerer fra tredjeland.

Kosovo erklærte seg selvstendig i februar 2008, og nesten 100 land har nå anerkjent Kosovo som egen stat, deriblant Norge. Ettersom Serbia og Kosovo nå anses som to adskilte nasjonale enheter, og på bakgrunn av de respektive lands statsborgerskapslovgivninger, har norske utlendingsmyndigheter lagt til grunn at borgere av Kosovo også er borgere av Serbia, og at de således har to statsborgerland (Utlendingsnemnda 2009). På bakgrunn av anerkjennelsen av Kosovos selvstendighet vil denne gruppen kunne betegnes som flyktninger fra Kosovo, men samtidig vil de være borgere av Serbia. Serbia anser derimot Kosovo som en del av Serbia, og Kosovo er ikke et medlemsland i FN. Personer som opprinnelig kommer fra Kosovo, men som har tatt opphold i Serbia, blir av serbiske kilder og FN omtalt som internt fordrevne.¹

Tilgang til arbeid, skolegang, helsetjenester og sosialhjelp vil være avgjørende for situasjonen for denne gruppen. Tilgang til slike rettigheter avhenger av bostedsregistrering, som fås på bakgrunn av ID-kort og bostedsadresse i Serbia.

Borgere av Serbia med opprinnelse fra Kosovo har i utgangspunktet samme rettigheter som andre borgere av republikken Serbia. Det forhold at de opprinnelig er fra Kosovo, vil kunne gjøre det noe mer byråkratisk utfordrende å skaffe nødvendig dokumentasjon. Flere i denne gruppen vil ofte være i en vanskelig sosioøkonomisk situasjon, som kan gjøre det ekstra problematisk å skaffe seg en ordinær bopel. Rom er i denne sammenhengen i en særlig sårbar stilling. Nye passbestemmelser har også betydning for mulighetene for denne gruppen til å registrere fast bosted i Serbia.

Landinfo har i en årrekke fulgt situasjonen for denne gruppen, og har blant annet gjennomført reiser til Beograd for å innhente informasjon. Det er tidligere utarbeidet flere notater og responser om teamet.

Dette temanotatet er en oppdatering av tidligere rapporter fra Landinfo, og baserer seg på informasjon fra serbiske NGO-er, og myndigheter, media, FN-organer med flere. Oppdateringene bygger i særlig grad på ny eller utdypende informasjon den lokale NGO-en Praxis har gitt til Landinfo. Praxis har meget god kjennskap til problemene som personer fra Kosovo kan få i forbindelse med å skaffe seg nødvendige dokumenter for registrering i Serbia. Organisasjonen får blant annet støtte fra det norske utenriksdepartementet.²

Notatet er ikke uttømmende, og det vises til referanselisten for mer utdypende informasjon om temaet. I tillegg vises det til hjemmesidene til Praxis, der det blant annet gis informasjon om situasjonen særlig for rombefolkningen i Serbia.

¹ På engelsk brukes betegnelsen Internally Displaced Persons, forkortet IDPs.

² Se hjemmesiden til Praxis; www.praxis.org.rs.

2. INTERNT FORDREVNE/FLYKTNINGER FRA KOSOVO

Befolkningen i Serbia (Kosovo unntatt) utgjør nesten 7,2 millioner (Statistical Office of Republic of Serbia 2011).

Antallet internt fordrevne/flyktninger fra Kosovo i Serbia er omdiskutert. I 2000 oppga serbiske myndigheter at 187 129 personer, hvorav 141 396 etniske serbere og 19 551 rom, oppholdt seg i Serbia (ESI 2004, s. 18).³ Tenketanken European Stability Initiative (ESI) har argumentert for at dette tallet sannsynligvis er for høyt, og at estimater av den kosovoserbiske befolkningen i Kosovo før og etter 1999 tilsier at cirka 65 000 etniske serbere forlot Kosovo etter 1999 (ESI 2004, s. 18).⁴

Andre organisasjoner har derimot argumentert for at antallet internt fordrevne kan være *høyere* enn det serbiske myndighetene har oppgitt, med henvisning til at svært mange, da særlig rom, ashkaliere og egyptere (RAE), ikke skal ha blitt registrert. Videre er det grunn til å anta at flere av de internt fordrevne heller ikke har vært inkludert i tidligere folketellinger i Kosovo (IDMC 2010, s. 91).

Ifølge Serbias flyktning- og migrasjonskommissær⁵ (som vist til i U.S. Department of State 2013, s. 13) var 210 146 internt fordrevne fra Kosovo bosatt i Serbia i 2012.

Serbias flyktning- og migrasjonskommissær (u.å.) har for øvrig opplyst at det pr. 1. mars 2013 var i alt 30 kollektivsentre i Serbia, med totalt 2156 beboere av kategorien internt fordrevne.⁶

2.1 REGISTRERING SOM INTERNT FORDREVET

Den serbiske flyktning- og migrasjonskommissæren har tidligere registrert de internt fordrevne som har ankommet, og har utstedt egne ID-registreringsbevis⁷ for disse (Praxis, møte 2007). Slik registrering fant sted, så langt Landinfo har kunnet bringe på det rene, frem til omkring 2009. Personer som returnerte fra tredjeland, for eksempel etter avslag på søknad om asyl, ble imidlertid ikke på noe tidspunkt registrert av serbiske myndigheter som internt fordrevne (Landinfo 2009, s. 7 flg.).

Den serbiske flyktning- og migrasjonskommissæren skal ifølge Praxis ikke lenger registrere personer fra Kosovo som tar opphold i Serbia som internt fordrevne, og dermed innvilges de heller ikke status som internt fordrevne. Det foreligger dog ingen formell beslutning om dette, og kun unntaksvis skal slik status være innvilget

³ Tallene fra de serbiske myndighetene stammet fra samlede registreringer av internt fordrevne fra Kosovo.

⁴ Crisis Group (2012, s. 1) synes å støtte dette anslaget. Praxis opplyste i et intervju med Landinfo i 2007 at det ikke var noen klar systematikk med hensyn til hvem som ble registrert som internt fordrevet i 1999-2000, ei heller en enhetlig tilnærming når det gjaldt krav til dokumentasjon. Det skal også finnes personer som har blitt registrert som internt fordrevne i Serbia, uten å fremlegge dokumentasjon.

⁵ I november 2012 fikk Serbias flyktningekommissær nytt navn: Serbias flyktning- og migrasjonskommissær (IMDC 2013, s. 10).

⁶ Kollektivsentrene i Kosovo og beboerne der er ikke omfattet av disse tallene. Kollektivsentrene er innkvarteringsentre for flyktninger og internt fordrevne. Slike sentre er gjerne etablert i gamle skoler, fabrikklokaler eller lignende. Det finnes både offisielle og uoffisielle kollektivsentre. Offisielle sentre er drevet av det offentlige, men uoffisielle sentre er etablert i okkuperte, gjerne privateide bygninger. Flyktninge- og migrasjonskommissæren har på sine hjemmesider en oversikt over de ulike offisielle kollektivsentrene med navn og hvilken kommune de er lokalisert i.

⁷ Mer informasjon om disse ID-kortene kan finnes hos Landinfo (2009, s. 7).

til personer fra Kosovo som har ankommet Serbia også etter 2009. Praxis kan ikke bekrefte om slik registrering fortsatt finner sted (Praxis, e-post juni 2011 og mai 2013).

3. BOSTEDSREGISTRERING I SERBIA

Personer som ikke lenger har lovlig opphold i et annet europeisk land og som opprinnelig kommer fra Kosovo, kan som borgere av Serbia, registrere seg som permanent eller midlertidig bosatt i Serbia ved retur dit.⁸

Registrering av permanent eller midlertidig bosted forutsetter at vedkommende kan fremvise et nasjonalt ID-kort (lična karta) og en adresse (Praxis; Regional Centre for Minorities; CEKOS & CHRIS 2011, s. 9-10).⁹

Det er ikke tilstrekkelig med statsborgerskap for å få tilgang til rettigheter. En må være bostedsregistrert og ha et ID-kort (Praxis 2012b, s. 8). I tillegg må det faktiske bostedet til vedkommende sammenfalle med hans/hennes registrerte bosted for å kunne få tilgang til sentrale rettigheter (Praxis 2012b, s. 9).

3.1 NASJONALT ID-KORT

Det serbiske politiet utsteder de nasjonale ID-kortene. Utstedelsen krever personlig fremmøte. Alle personer over 16 år skal være i besittelse av og bære med seg ID-kortet.¹⁰ For å få utstedt et ID-kort, må søkeren ha en permanent eller midlertidig bostedsregistrering (Praxis 2012b, s. 18).¹¹

Dersom en person ikke er i besittelse av det nasjonale ID-kortet, er det påkrevd at vedkommende innhenter fødsels- og statsborgerskapsattest, som er underlagsdokumentene som påkreves for å få utstedt ID-kortet. Disse attestene utstedes ved det lokale sivilstatuskontoret der vedkommende ble født (Landinfo 2012).

3.1.1 Fremskaffelse av underlagsdokumenter

De lokale sivilstatuskontorene i Kosovo ble i løpet av konflikten i 1998-1999 flyttet fra Kosovo til Serbia, og er nå lokalisert i det sørlige Serbia. Kontorene blir betegnet

⁸ Først etter juli 2003 tillot serbiske myndigheter at internt fordrevne kunne registrere seg som fast bosatt i Serbia.

⁹ Disse kravene er hjemlet i lov om permanent og midlertidig bosted – Official Gazette 42/1977, 24/1989 87/2011. Lovens definisjoner av midlertidig og permanent bosted kan gjenfinnes hos Praxis (2012, s. 15-16). Det finnes ifølge Praxis ingen engelsk oversettelse av loven.

¹⁰ Det er altså straffbart å ikke ha fått utstedt et ID-kort etter fylte 16 år. Det kan ifølge Praxis (e-post mai 2013) ilegges en bot på 5000 dinarer for overtredelsen (beløpet tilsvarer cirka 335 NOK pr. juni 2013). Praxis er ikke kjent med om slik bøtelegging faktisk har funnet sted.

¹¹ Landinfo vil bemerke at de fleste etniske serbere opprinnelig fra Kosovo vil være i besittelse av et ID-kort. Dersom personer som returnerer fra tredjeland, ikke er i besittelse av ID-kort, vil de eventuelt kunne anvende nødpasset til å skaffe persondokumenter herunder ID-kort, se punkt 7.3.

som delokaliserte sivilstatuskontor, eller eksil-sivilstatuskontor.¹² En person som opprinnelig er fra Kosovo, men befinner seg i Serbia, må dersom vedkommende ønsker å få utstedt en fødselsattest, henvende seg til det kontoret som har ansvaret for området hvor vedkommende ble født. Politikontorene der ID-kort og pass utstedes, er også delokalisert (Landinfo 2012).¹³

Siden sommeren 2005 har det vært mulig å sende anmodning om å få utstedt fødsels- og statsborgerskapsattester pr. post, og få dokumentene tilbake pr. post fra det aktuelle sivilstatuskontoret.¹⁴

Ifølge Praxis skal det dog ikke være mulig å få tak i fødsels- og statsborgerskapsattester via post fra utlandet, uten bistand fra serbiske ambassader eller konsulater. Utenriksstasjonene kan bistå enkeltpersoner med å anmode om å få utstedt fødsels- og statsborgerskapsattester (Praxis, e-post mai 2013). Praxis viser til at det å skaffe slike dokumenter er en møysommelig prosess som krever svært detaljerte opplysninger. For eksempel kan det være vanskelig å angi tid og sted når vedkommende rent faktisk oppholder seg i utlandet. Det er også blitt vist til de avgiftene som må betales. Praxis bemerker samtidig at en ikke kan se bort at praksis kan være forskjellig fra sivilstatuskontor til sivilstatuskontor (Praxis, møte i Beograd 2007; e-post mai 2013).

Enkelte registre i Kosovo ble helt eller delvis ødelagt i løpet av konflikten. Ifølge Praxis skal all registrering av fødsler, statsborgerskap, ekteskap og dødsfall være tapt eller ødelagt i kommunene Klina/Klinë, Kacanik/Kaçanik, og Novo Brdo/Novobërdë, samt for bosetningen Banjica¹⁵ i Lipljan/Lipjan kommune. Når det gjelder kommunene Prizren, Djakovica/Gjakovë, Decani/Deçan og Kamenica/Kamenicë og flere steder i Pec/Pejë kommune, er registrene i stor grad ødelagt. I kommunene Kosovo Polje/Fushë Kosovë og Priština/Prishtinë mangler det enkelte sider i registrene. Alle registrene for Dragaš/Dragsh, Suva Reka/Suhrekë og Gora¹⁶ ble værende igjen i Kosovo (Praxis, Regional Centre for Minorities, CEKOR & CHRIS 2011, s. 12). Personer fra kommunene nevnt ovenfor vil kunne ha større problemer med å skaffe underlagsdokumenter enn personer født i andre kommuner i Kosovo.

I en del tilfeller må personer registrere seg på nytt, noe som krever fremleggelse av mange dokumenter. Det kan være problematisk å skaffe slike dokumenter dersom fødselen ikke har vært registrert i utgangspunktet (som for eksempel kan være tilfelle i forbindelse med hjemmefødsler), og det derfor må foretas en senregistrering. Dette kan særlig være aktuelt for rom fra Kosovo (Praxis 2009, s. 15). Registrering av barn

¹² Notatets vedlegg 1 gir en oversikt over hvor de aktuelle delokaliserte sivilstatuskontor er lokalisert.

¹³ Notatets vedlegg 1 gir en oversikt over hvor de aktuelle delokaliserte politistasjonene er lokalisert.

¹⁴ Før 2005 krevde serbiske myndigheter personlig fremmøte ved utstedelse av fødsels- og statsborgerskapsattester, noe som blant annet Praxis har beskrevet som svært ressurs- og tidkrevende for internt fordrevne (Praxis 2009, s. 14). I 2005 ble det videre besluttet at administrative gebyrer i forbindelse med utstedelse av diverse sivilstatusdokumenter skulle reduseres med 70 % for internt fordrevne (Praxis 2006).

¹⁵ I rapporten til Praxis fremstår Banjica som egen kommune. Praxis har bekreftet overfor Landinfo at dette er feil (Praxis e-post 2011).

¹⁶ Deler av dagens Dragaš/Dragash kommune.

født i utlandet kan ta tid dersom foreldrene ikke har registrert fødselen ved aktuell utenriksstasjon og mangler nødvendig dokumentasjon (Praxis, e-post juni 2011).

3.1.2 Omfanget av manglende fødselsattester og nasjonalt ID-kort

Serbias statistiske kontor gjennomførte i perioden fra oktober til november 2010 en undersøkelse blant internt fordrevne i Serbia på oppdrag av Serbias flyktningkommissær og Høykommissæren for flyktninger (UNHCR). Denne undersøkelsen viste at 8 % av de internt fordrevne som besvarte undersøkelsen, ikke hadde ID-kort eller fødselsattest. 2,3 % hadde verken ID-kort eller fødselsattest. Prosentandelen som manglet slike dokumenter, var høyere blant rom enn blant de internt fordrevne generelt. Undersøkelsen indikerte samtidig at problemer knyttet til manglende dokumenter var mindre omfattende enn det tidligere undersøkelser har vist. Dette gjaldt også blant rom (UNHCR & Commissariat for Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 28-29).

Av de internt fordrevne som besvarte undersøkelsen, var 3,4 % ikke i besittelse av ID-kort,¹⁷ mens 3,8 % heller ikke var i besittelse av ID-kort for internt fordrevne. 2,8 % var ikke i besittelse av helsekort¹⁸, mens 5,1 % ikke var i besittelse av arbeidsbok¹⁹. 6,2 % av de internt fordrevne skal ikke ha registrert fødsel av barn etter at de forlot Kosovo. 12,2 % opplyste at de hadde møtt problemer i dagliglivet grunnet manglende dokumenter (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 29).

3.1.3 Juridisk bistand for å skaffe dokumenter

Praxis yter gratis juridisk bistand til de internt fordrevne, slik at de får fremskaffet nødvendige offentlige dokumenter. Juristene i Praxis fremmet i alt 3277 anmodninger om ulike dokumenter for internt fordrevne i 2011. Gjennomsnittlig tok det 49 dager å få utstedt dokumentene, til tross for at loven har satt en frist på 15 dager. I løpet av 2011 initierte Praxis 151 forvaltnings- og rettsprosesser for gjenregistrering av blant annet fødsel og statsborgerskap.²⁰ Gjennomsnittlig tok slike prosesser fire måneder (Praxis 2012a, s. 28 - 30). Praxis yter også bistand i saker om søknader om ID-kort samt midlertidig og permanent bostedsregistrering (Praxis 2012b).

3.2 PERMANENT OG MIDLERTIDIG BOSTEDSREGISTRERING

For å bli registrert som bosatt i Serbia, må det fremlegges ID-kort og informasjon om bostedsadresse med dokumentasjon på eierskap til hus/bolig eller leiekontrakt.²¹

¹⁷ Blant ikke-rom var tallet 2,8 %.

¹⁸ Se punkt 5.4 for mer informasjon om helsekort.

¹⁹ Se punkt 5.1 for mer informasjon om arbeidsbok.

²⁰ Gjenregistrering av statsborgerskap er særlig utfordrende og tidskrevende.

²¹ Det har ikke vært uvanlig med utlån av adresser, herunder mot betaling. For å kunne unngå skatt på utleieinntektene, har mange utleiery ikke ønsket å gjøre utleieforholdet offisielt. En del personer kan bruke adresser for hos venner og familier selv om de ikke bor der. Det kan være problematisk med lånte adresser som ligger i en annen kommune enn der den internt fordrevne rent faktisk bor. Dette kan få betydning for vedkommende rettighetssituasjon som er knyttet til ytelser gitt på kommunalt nivå.

Søknad om bostedsregistrering skal fremsettes til politiet i den kommunen der vedkommende er bosatt. Bostedsregistrering skal skje senest åtte dager etter tilflytting (Praxis 2012b, s. 17).

Beboere i uformelle bosetninger, herunder uoffisielle kollektivsentre, har i utgangspunktet ikke hatt anledning til å registrere permanent eller midlertidig bosetting i Serbia på den adressen der de faktisk har bodd.²² I noen politidistrikter har myndighetene likevel godtatt adresser i uformelle bosetninger, til tross for at dette har vært i strid med regelverket (Praxis, Regional Centre for Minorities, CEKOS & CHRIS 2011, s. 9-10).

Den nye loven for permanent og midlertidig bostedsregistrering fra november 2011 åpner imidlertid for registrering for personer uten permanent adresse (Djurović 2012). I henhold til den nye loven kan personer uten registrert bosted registrere adresse hos ektefelle/samboer, foreldre/forelder eller hos det lokale senteret for sosialhjelp (Centre for Social Welfare).²³ Nødvendige forskrifter og retningslinjer knyttet til den nye loven har imidlertid ikke vært fullt ut på plass, ifølge Praxis (2012b, s. 16 og 21). Landinfo forstår det slik at bostedsregistrering på adresser som nevnt her, muliggjør permanent bostedsregistrering, men ikke midlertidig.

Barn kan bare registreres med permanent bostedsregistrering på den samme adressen som deres foreldre/forelder (Praxis 2012b, s. 16).

Dersom man leier en bolig, må utleieren bli med til politiet for at vedkommende skal kunne få registrert midlertidig eller permanent bosted (IOM 2009, s. 23; Praxis e-post mai 2013).²⁴

Dersom en person har til hensikt å bo et annet sted enn der vedkommende er permanent bostedsregistrert i mer enn 90 dager, kreves det at vedkommende foretar en midlertidig bostedsregistrering. Midlertidig bostedsregistrering skal gi mulighet til å søke om ID-kort hos politiet der vedkommende er registrert, og derigjennom få registrert ekteskap og barns fødsel i den kommunen der en rent faktisk bor (Praxis 2012b, s. 56). Den midlertidige bostedsregistreringen gir også tilgang til helsetjenester, og gjennom arbeidsformidlingen (National Employment Bureau) er det mulig å få hjelp til å finne arbeid, forutsatt at vedkommende har et ID-kort som internt fordrevet og en arbeidsbok fra den kommunen der en er permanent bostedsregistrert.²⁵

Rombefolkningen som er bosatt i uformelle bosettinger eller i uoffisielle kollektivsentre, har imidlertid problemer med midlertidig bostedsregistrering.

²² Det har vært anslått at internt fordrevne fra Kosovo utgjør 17 % av befolkningen i uformelle bosetninger i Serbia (Amnesty International 2010, s. 25). Dette vil i all hovedsak være rom.

²³ Praxis er kjent med én slik bostedsregistrering forut for vedtagelsen av de nødvendige forskriftene til loven (Praxis 2012b, s. 21-22).

²⁴ Tidligere har det vært tilstrekkelig å ha med en kopi av det nasjonale ID-kortet tilhørende utleieren samt leiekontrakt eller eiendomsbevis for å få registrert midlertidig eller permanent bosted i Serbia.

²⁵ Se mer om arbeidsbok under punkt 5.1.

Passbestemmelsene av 2009 har vært brukt til å avslå søknader om midlertidig bostedsregistrering, med henvisning til at søkeren ikke har til hensikt å bo på det midlertidige stedet (Praxis 2012b, s. 48-50).²⁶

3.2.1 Ulovlig med manglende bostedsregistrering

I medhold av den nye loven om permanent og midlertidig bostedsregistrering, er det et krav at alle i Serbia må registrere bosted. Manglende bostedsregistrering er straffbart, og dersom bytte av bosted ikke blir registrert innen fristen,²⁷ kan det bli ilagt bøter på mellom 10 000 og 50 000 dinarer (Praxis, e-post mai 2013).²⁸

Den nye loven viderefører bestemmelsene i tidligere lov.

Det synes imidlertid ikke som dette straffeforbudet håndheves. Praxis har ikke kunnet bekrefte at noen faktisk er blitt straffeforfulgt, verken i medhold av tidligere lovgivning eller med hjemmel i den nye loven (Praxis, e-post juni 2011 og mai 2013).²⁹ Praxis (e-post juni 2011) tar imidlertid forbehold om at selv om de ikke har kjennskap til straffeforfølgelse i disse sakene, så betyr ikke det at det ikke har forekommet.

3.2.2 Intet krav om avregistrering av bosted i Kosovo ved fast bosetting i Serbia

Fra 2003 ble det mulig for internt fordrevne å registrere seg som fast bosatt i Serbia, og avregistrere sin adresse i Kosovo. Avregistrering av tidligere registrert bosted i Kosovo var tidligere kun nødvendig ved permanent bostedsregistrering i Serbia (Praxis, e-post juni 2011). Slik avregistrering ble også foretatt ved de delokaliserte sivilstatuskontorene.

Den nye loven av 2011 har intet krav om avregistrering av permanent bosted for å få registrert nytt permanent bosted. Dette er ifølge Praxis (2012, s. 47) en fordel, fordi personer som ikke lykkes i å registrere et nytt permanent bosted, likevel ikke mister den andre permanente bostedsregistreringen, dersom registreringen blir avslått. Samtidig reduserer den nye bestemmelsen prosedyrekostnadene.

3.2.3 Konsekvenser av nytt passregelverk

Serbiske røde biometriske pass for personer bosatt i Serbia er visumfrie for innreise til Schengen-landene. De serbiske blå passene som utstedes til personer fra Kosovo, er ikke visumfrie for innreise til Schengen-landene.

²⁶ Praxis (2012b, s. 50-52) viser til et eksempel på en romkvinne fra Kosovo som fikk avslag på søknad om midlertidig bostedsregistrering, da hun ifølge politiet ikke hadde til hensikt å bo på den oppgitte adressen, og at det således ble vist til at kravene for permanent bostedsregistrering ikke var oppfylt. Samtidig trekkes det frem et annet eksempel der en etnisk serbisk kvinne opprinnelig fra Kosovo til sist fikk registrert midlertidig bosted i Serbia. Også i denne saken foretok politiet bostedskontroll for å bringe på det rene om kvinnen faktisk bodde på oppgitt adresse. Praxis var behjelpelig med registreringen i den siste saken.

²⁷ Som tidligere nevnt, er dette åtte dager etter flytting.

²⁸ 50 000 dinarer utgjør cirka 3350 NOK pr. juni 2013.

²⁹ Ifølge Praxis (e-post juni 2011) hjemlet tidligere lov også fengselsstraff i 15 dager. Landinfo er usikker på om fengselsstraff også vil kunne bli ilagt med hjemmel i den nye loven om en bot eventuelt ikke betales.

Håndhevelsen av det nye regelverket for passutstedelse har gjort endring av bostedsregistrering vanskeligere for personer som er permanent bosatt i Kosovo, eller som er født i Kosovo og ikke fast bostedsregistrert i Serbia (Praxis 2012b, s. 28-29).

Det nye regelverket fra 2009 foreskriver at politiet skal foreta relevante undersøkelser for å slå fast at den pågjeldende personen har til hensikt å leve på den oppgitte adressen i Serbia (Praxis et al. 2011, s. 10-11). Praxis har opplyst at mange har fått avslått søknaden om permanent bostedsregistrering, under henvisning til at de ikke har til hensikt å bosette seg fast på adressen som er oppgitt. Bostedsregistreringer som vanligvis behandles på én dag, kan i disse tilfellene ta opptil to år for personer fra Kosovo (Praxis 2012b, s. 29).

Regelverket har også medført høye kostnader ved registrering av permanent bosted i Kosovo på uriktige eller falske adresser, og har ført til salg og kjøp av adresser i Kosovo som skal brukes til å skaffe permanent bostedsregistrering i Kosovo og derigjennom serbisk ID-kort. Denne typen anmodninger om permanent bostedsregistrering i Kosovo skal ha blitt innvilget, dersom søkeren er født der og har eiendomsrett til bolig, selv om vedkommende rent faktisk ikke bor der. Det er imidlertid usikkert om det samme gjelder for permanent bostedsregistrering et annet sted enn fødestedet i Kosovo (Praxis 2012b, s. 38-40).

3.3 DISKRIMINERING

Ashkaliere og egyptere som ofte har begrensede serbiske språkkunnskaper, kan oppleve det som ekstra vanskelig å få tilgang til nødvendige dokumenter. Rom, som utgjør flertallet av internt fordrevne blant RAE,³⁰ har derimot ofte serbisk-kunnskaper. Generelt er imidlertid alle disse gruppene uansett særlig sårbare og marginaliserte grupper i Serbia, og tilgangen til leiemarkedet og andre offentlige tjenester er vanskelig for dem. Internt fordrevne fra disse befolkningsgruppene er ofte i en ekstra vanskelig økonomisk situasjon (UNHCR & Praxis 2007, s. 20).

4. INGEN TVUNGEN RETUR TIL KOSOVO FRA SERBIA

Landinfo er ikke kjent med informasjon om at serbiske myndigheter nekter internt fordrevne fra Kosovo innreise i Serbia, eller tvinger internt fordrevne fra Kosovo som oppholder seg i Serbia, til å returnere til Kosovo. Slik informasjon gjenfinnes, så langt Landinfo er kjent med, ikke i rapporter om temaet. Landinfo er derimot kjent med at kosovoserbere etter retur til Serbia, likevel reiser til Kosovo, der de har familie og bolig, og forsøker å etablerere seg der på nytt.

I forhandlingene mellom Beograd og Pristina er det oppnådd enighet om at personer fra Kosovo kan reise inn i Serbia også på ID-kort utstedt av myndighetene i Kosovo (Jovanovic 2011).³¹

³⁰ RAE er forkortelsen for befolkningsgruppene rom, ashkaliere og egyptere.

³¹ Serbisk politi vil da utstede et eget dokument ved innreise.

Tall fra FNs flyktningekommissær viser at 18 400 internt fordrevne skal ha returnert til Kosovo i perioden frem til slutten av oktober 2012, herunder 14 800 fra Serbia. Halvparten av de returnerte var etniske serbere (IDMC 2013, s. 8). Undersøkelser gjennomført i 2007 viste at halvparten av de internt fordrevne ønsket å returnere til Kosovo, mens tilsvarende tall for 2011 var en fjerdedel (IDMC 2013, s. 9). Ifølge serbiske organisasjoner for internt fordrevne skal for øvrig kun 3 % av de internt fordrevne som frivillig har returnert til Kosovo, varig ha bosatt seg i Kosovo (IDMC 2013, s. 1).

5. RETTIGHETER

Personer som opprinnelig er fra Kosovo, har samme rettigheter i Serbia som andre borgere av Serbia. Tilgang til ulike rettigheter er i Serbia regulert på kommunalt nivå og knyttet til bostedsregistrering. I noen tilfeller vil det være påkrevd ytterligere dokumentasjon.

5.1 RETT TIL ARBEID³²

Rett til arbeid er knyttet til permanent eller midlertidig bostedsregistrering. En arbeidsbok vil kun bli utstedt der innehaveren er permanent bostedsregistrert eller der arbeidsgiveren har sitt hovedkontor (Praxis 2012b, s. 57).

Mange av problemene knyttet til manglende formelt arbeid blant personer fra Kosovo har sin årsak i manglende arbeidsbok.³³ Arbeidsboken er et personlig dokument hvor ansettelsesforholdet registreres. Den aktuelle arbeidsgiveren beholder arbeidsboken til arbeidsforholdet er avsluttet.

Personer fra Kosovo som ikke er i besittelse av sin tidligere arbeidsbok, må gjennomgå tidkrevende prosedyrer for å få utstedt ny arbeidsbok. Hvis internt fordrevne mangler arbeidsrelaterte dokumenter som for eksempel vitnemål og M4-skjema,³⁴ får de ikke utstedt arbeidsbok. Slike dokumenter kan være tapt eller ødelagt som følge av konflikten i Kosovo på 1990-tallet, eller kun tilgjengelig i Kosovo (Praxis 2009, s. 25).

Fra 2006 har det vært et krav om personlig fremmøte for å få utstedt original arbeidsbok fra Kosovos Pensjonsfond. En fullmektig (for eksempel Praxis) kan kun få kopi av arbeidsboken. Kopi av arbeidsbøker fra Kosovo er uten bevisverdi i Serbia. For å skaffe arbeidsboken, må den enkelte fremlegge arbeidsbokens registreringsnummer og kopi av pensjonsutbetaling dersom slik betaling fant sted før

³² Praxis har opplyst at organisasjonen vil publisere en ny rapport sommeren 2013 om tilgangen til arbeid for rombefolkningen i Serbia.

³³ Se mer om sosioøkonomiske forhold under punkt 6.

³⁴ Det er problematisk å få utstedt vitnemål fra enkelte fakulteter ved Universitetet i Pristina. M4-skjemaet av det serbiske pensjonsfondet. M4 må fremlegges i original for å kunne beregne pensjonen. M4 inneholder opplysninger om all innbetaling av pensjon som arbeidsgiveren har gjort. Serbiske myndigheter godtar ikke M4-dokumenter utstedt av Kosovos pensjonsfond. En egen gruppe er nedsatt i det serbiske pensjonsfondet for å se på dette problemet, og en anbefaling om fleksibilitet skal ha blitt gitt av "Ministry of Labour and Social Policy".

1999. Dersom vedkommende ikke kjenner registreringsnummeret, må vedkommende kontakte sin tidligere arbeidsgiver i Kosovo. Tidligere arbeidsgivere vil ofte ikke være i stand til å frembringe dette (UNHCR & Praxis 2007, s. 27).

For å bli registrert som arbeidsledig hos den serbiske arbeidsformidlingen (National Employment Bureau) og få tilgang til arbeidsledighetstrygd må de internt fordrevne fremlegge arbeidsbok, vitnemål og IDP-registreringsbevis.³⁵ Det er imidlertid slik at praksis varierer ulike kommuner imellom med hensyn til dokumentkrav. Kravet til vitnemål kan ved enkelte kontorer erstattes av vitneerklæringer. Dette innebærer at det også på dette punktet har vært ulik behandling av internt fordrevne bosatt i ulike kommuner i Serbia (UNHCR & Praxis 2007, s. 35; Praxis 2009, s. 25).

Arbeidsledige som ikke kan fremlegge dokumentasjon på utdanning, kan se seg nødt til å ta arbeid som ikke er i samsvar med deres kvalifikasjoner (Praxis 2009, s. 26).

Statusen til personer som får økonomisk kompensasjon fordi de tidligere var ansatt i statlig virksomhet i Kosovo, er uklar. Det synes som om de ikke blir ansett som arbeidsledige, men at de samtidig kan bli fratatt kompensasjonen dersom de får arbeid i Serbia (Praxis 2009, s. 26).

På oppdrag av Serbias flyktningkommissær og Høykommissæren for flyktninger (UNHCR) gjennomførte Serbias statistiske kontor, som tidligere nevnt, en undersøkelse blant internt fordrevne i Serbia høsten 2010.. Undersøkelsen viste at 5,1 % av de internt fordrevne var uten arbeidsbok (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 29).

5.2 RETT TIL PENSJON

Arbeidsboken har også betydning for pensjonsutbetalingen. En person uten arbeidsbok fra Kosovo, vil heller ikke ha bekreftelse på arbeidsforhold derfra, noe som igjen vil kunne påvirke størrelsen på pensjonsutbetalingen.

Svært mange eldre internt fordrevne har ifølge Praxis uoverkommelige problemer knyttet til pensjonsrettigheter, og mange får utbetalt lavere pensjon enn de egentlig er berettiget til.³⁶ Manglende arbeidsbok og dokument på innbetalt pensjon (M4-dokumentet), vil gjøre det vanskelig å dokumentere utdanning, tjenestetid og innbetalt pensjonspremie (Praxis 2009, s. 26-27).

I tillegg var det ofte slik at arbeidsgivere i Kosovo ikke oppfylte pliktene sine knyttet til innbetaling av pensjonspremier. Dette er det imidlertid blitt kompensert for ved en egen lov fra 2005 der Serbia har påtatt seg ansvaret for manglende innbetalinger i perioden 1991-2003 (Praxis 2009, s. 27).³⁷

Eventuell rettslig oppfølging av pensjonskrav skal føres for de delokaliserte domstolene, som erfaringsmessig bare sporadisk avviker rettsforhandlinger. Uansett vil mange firmaer i Kosovo være oppløst eller nedlagt (Praxis 2009, s. 27-28).

³⁵ Landinfo er usikker på om kravet om IDP-registreringsbevis fortsatt opprettholdes, da nyankomne personer fra Kosovo ikke lenger registreres som internt fordrevne av serbiske myndigheter.

³⁶ Dette gjelder dog ikke personer som fikk avklart sine pensjonsrettigheter før 1999.

³⁷ Law on Payment of Contributions for Pensions and Disability Insurance for Certain Categories of Insured. Praxis opplyste i 2009 at de ikke kjente til at internt fordrevne hadde fått pensjonsutbetalinger i samsvar med dette regelverket (Praxis 2009, s. 27-28).

Pensjonsregistrene ble også delokalisert i 1999, men registrene er ufullstendige, serbiske myndigheter innhenter ikke dokumenter for oppdatering, og det skjer ingen dokumentasjonsutveksling med myndighetene i Kosovo. I tillegg har Serbias pensjonsfond håndhevet bestemmelsene om dokumentasjonskrav på en så rigid måte at myndighetene har gitt instruks om en mer fleksibel håndtering og aksept for alternativ dokumentasjon. Praxis har ikke hatt kjennskap til om denne instruksjonen er blitt fulgt (Praxis 2009, s. 28-29).

5.3 RETT TIL SKOLEGANG

Det skal ha skjedd betydelige fremskritt med hensyn til å få barn som har returnert fra utlandet, innskrevet ved skoler i Serbia. Elevene skal nå kunne innskrives i skolen under forutsetning av at nødvendige dokumenter fremlegges senere. Prosedyren med å forelegge disse dokumentene kan være kostbar og tidkrevende. Har en med seg de nødvendige skoledokumentene fra utlandet, unngår en de store avgiftene som vil påløpe dersom man må skaffe dokumentene via det serbiske utenriksdepartementet. Nødvendige oversettelser kan også bli kostbart (Praxis, e-post juni 2011).

Den serbiske NGOen Group 484 har vist til at det største problemet har vært at mange barn som returnerer, ikke snakker tilstrekkelig godt serbisk, og at det ikke settes opp ekstraklasser eller undervisning for å bøte på dette (Group 484 2011, s. 81).

I motsetning til andre barn, er det kun et mindretall av rom-barn fra familier fra Kosovo som går på skole. Grunnene til dette er mange. Gruppen møter ofte diskriminering og språkproblemer (Praxis 2009, s. 21-22).

5.4 RETT TIL HELSETJENESTER

For å få tilgang til offentlige helsetjenester i Serbia, må man ha et helsekort (health booklet). Fra 2009 gjelder dette også personer opprinnelig fra Kosovo. Kortene utstedes av sosialsentrene (Center for Social Welfare), som krever at det legges frem ID-kort og bekreftelse på bosted. Helseforsikringskortet har en gyldighet på seks måneder (Praxis, e-post 2009).

Lov om helsetjenester og lov om helseforsikring sikrer at også personer uten permanent eller midlertidig bostedsregistrering får tilgang til tjenestene. Selv om lovene skal sikre slik tilgang for denne gruppen, var dette imidlertid kun tilfellet i perioden fra 2010 til 2012. I den perioden fikk for eksempel rom helsekort til tross for manglende bostedsregistrering. Praxis har erfart at denne gruppen etter 2012 igjen er blitt avkrevd dokumentasjon på bostedsregistrering for å få helsekort. Helsedepartementet skal ha opplyst at med endringene av loven om permanent og midlertidig bostedsregistrering, som gir mulighet for å registrere fast bosted ved å oppgi adressen til det lokale sosialsenteret, kreves det nå fremlagt dokumentasjon på registrert bosted (Praxis 2012b, s. 55-56).

Som tidligere nevnt gjennomførte Serbias statistiske kontor i perioden fra oktober til november 2010 en undersøkelse blant internt fordrevne i Serbia. Undersøkelsen viste at 2,8 % av de internt fordrevne respondentene ikke hadde helsekort. Tilsvarende tall for internt fordrevne rom var 9,3 % (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 29).

Vanlige helsetjenester vil kun bli gitt i den kommunen der den internt fordrevne er registrert. Dette kan skape problemer for internt fordrevne som er bosatt i andre kommuner enn der de er registrert (Praxis 2012b, s. 57). Rent generelt vil Landinfo bemerke at dårlig helsetilbud og manglende offentlige tjenester kan gjøre at dyre private løsninger kan være den eneste muligheten for adekvat oppfølging.

Sosialhjelpsmottakere samt personer som er registrert som arbeidsledige og mottar støtte, vil være dekket av helseforsikringsordningen. Det gjelder også personer over 65 år, gravide kvinner og barn (U.S. Social Security Administration 2012, s. 260).

Asylsøkere fra Kosovo som returnerer til Serbia fra et tredjeland, vil kunne få gratis nødhjelp ved fremleggelse av nødpasset ("emergency travel document"), som utstedes i forbindelse med retur til Serbia dersom vedkommende ikke har pass. Nødpasset vil vanligvis ha en gyldighet på 30 dager.³⁸ For å få tilgang til offentlige helsetjenester, må vedkommende få utstedt et helsekort (Praxis, e-post mai 2013; Group 484 2011, s. 83).

5.5 RETT TIL SOSIALE YTELSE

I medhold av loven om sosial velferd har sosialt sårbare personer en rekke rettigheter, herunder familiefinansiert støtte (på serbisk forkortet MOP).

Retten til sosiale støtteordninger avhenger av at søkere er i besittelse av nødvendig dokumentasjon. I mange tilfeller vil det være svært omfattende dokumentasjonskrav for å få innvilget de ulike støtteordningene. Eksempelvis må i alt 18 ulike dokumenter legges frem for å få utbetalt familiestøtte. Krav til regelmessige fornyelser vil også kreve en del nyutstedte dokumenter. Dokumentkravene kompliserer tilgangen til velferdsgodene, ifølge Praxis (2009, s. 29).

Praxis har trukket frem et eksempel der det ble gitt avslag på utbetaling av støtte for oppfostring av barn grunnet manglende permanent bostedsregistrering (Praxis 2012b, s. 58). Eksempelet synes å vise at sosiale ytelser er avhengig av dokumentasjon på permanent bostedsregistrering, et forhold Praxis også har vist til i tidligere rapporter (Praxis 2009, s. 30).

Permanent bostedsregistrering vil ifølge Praxis (2012b, s. 56) kreves også for å kunne få gratis måltider ved suppekjøkkener.

Internt fordrevne som tidligere var ansatt i statlige eller sosialt eide foretak i Kosovo, har ikke rett til sosiale ytelser, fordi serbiske myndigheter fortsatt utbetaler minimumslønn til denne gruppen (Praxis e-post mai 2013).

6. SOSIOØKONOMISKE FORHOLD

En undersøkelse gjennomført av Serbias statistiske kontor viste at arbeidsledigheten blant de internt fordrevne høsten 2010 var på 32,3 %, mens det totale antallet

³⁸ Praxis (2011, s. 12) har opplyst at de aldri hadde sett et nødpass med gyldighetstid lengre enn tre måneder, selv om det er i prinsippet skulle være mulig med både opptil 60 og 90 dager.

arbeidsledige i Serbia var 19,2 % på samme tidspunkt (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 10).

Per høsten 2010 hadde 29,5 % av de internt fordrevne ingen arbeidskontrakt, mens 42,7 % ikke hadde en formell arbeidskontrakt (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 12). Familier som baserte sine inntekter på den uformelle sektoren, ble ansett som sårbare. Arbeidsgiverne i uformell sektor betalte ikke inn til pensjon, sosial- eller helseforsikring.

Hele 48,4 % av de internt fordrevne eide sin egen bolig på tidspunktet for undersøkelsen. Av husholdene hadde 23,7 % solgt hus eller leiligheter i Kosovo etter at de ankom Serbia, mens 46,7 % fortsatt eide bolig i Kosovo (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 3 og 21).³⁹

Et hushold hadde i gjennomsnitt 7100 serbiske dinarer pr. familiemedlem i inntekt i måneden,⁴⁰ mens 40,1 % av husholdene hadde en månedlig inntekt på mellom 10 000 og 20 000 serbiske dinarer (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 23).

En mindre andel av respondentene, 12,2 %, opplyste at de hadde problemer i dagliglivet, blant annet når det gjaldt arbeid og helse, og grunnet manglende dokumenter (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 29-30).

Totalt mottok 30,1 % av alle husholdene sosialhjelp,⁴¹ mens tilsvarende tall for internt fordrevne rom var 64,2 % (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 31).

Hushold uten noen personer med inntektsgivende arbeid, utgjorde 46,8 % (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 39).

På bakgrunn av undersøkelsen ble det anslått at cirka 23 000 hushold og cirka 97 000 av de internt fordrevne hadde udekkede behov ("in need"). Tre kategorier av hushold ble av Høykommissæren for flyktninger og den serbiske flyktningkommissæren ansett for å ha særlige behov (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 9):

- Hushold som eide egen bolig, men boligen hadde en meget dårlig standard (som uten vann og kloakk). Husholdet hadde en inntekt på mindre enn 8526 serbiske dinarer pr. husholdsmedlem.⁴²
- Hushold som bebodde boliger som ikke var beregnet for boligformål, og som hadde en tilsvarende inntekt pr. medlem som nevnt ovenfor.

³⁹ Rapporten gir ingen tall for andel internt fordrevne totalt som leier bolig, eventuelt bor hos familie eller venner. Group 484 (2011, s. 60) har opplyst at 28 % av de internt fordrevne leier bolig sammenlignet med 1,5 % av befolkningen for øvrig.

⁴⁰ Dette tilsvarte cirka 473 NOK pr. juni 2013. Grunnet inflasjon var beløpet i NOK noe høyere i 2010.

⁴¹ Dette gjelder i hovedsak barne- og familiestønader.

⁴² Dette tilsvarte cirka 570 NOK pr. juni 2013. Grunnet inflasjon var beløpet noe høyere i NOK i 2010.

- Hushold som ikke bodde i egen bopel, og som hadde en inntekt på mindre enn 8526 dinarer pr. medlem.

Disse kategoriene hushold utgjorde 45,2 % av alle hushold blant de internt fordrevne. 30,6 % av disse husholdene bestod av enslige mødre med barn. De aller fleste (94 %) med særlige behov, etablerte seg i Serbia i 1999. Rom utgjorde i alt 17,1 % av husholdene med særlige behov (UNHCR & Commissariat of Refugees of the Republic of Serbia 2011, s. 35-37).

7. RETUR

7.1 RETURAVTALER

Serbia inngikk en returavtale med EU i 2007, og har flere bilaterale avtaler med enkeltvis EU-land (Belgrade Centre for Human Rights 2012, s. 190). Returavtalen mellom Norge og Serbia trådte i kraft 1. juni 2010 (PU 2010).

7.2 TVANGSRETURER TIL SERBIA

Serbiske myndigheter skal ikke ha noen fullstendig statistikk over antallet returnerte asylsøkere fra Vest-Europa (Group 484 2011, s. 81). Ifølge serbiske myndigheter (sitert i Belgrade Centre for Human Rights 2012, s. 288) skal 4254 personer være returnert til Serbia i 2010, mens tilsvarende tall for 2011 var 3222 personer. I perioden fra 1. januar til 31. august 2010 ble det registrert 670 returnerte via flyplassen i Beograd, herunder blant annet 264 rom, 187 etniske serbere, 33 muslimer og 26 etniske albanere (Group 484 2011, s. 81).

Politiets Utlendingsenhet har returnert flere personer med endelig avslag på asyl fra Norge til Serbia. I løpet av 2012 ble totalt 100 personer returnert til Serbia (PU 2012).

7.3 ASSISTANSE VED RETUR

Serbiske myndigheter har siden 2006 hatt et eget kontor på flyplassen i Beograd (Office of Admission). De returnerte tilbys en samtale med en representant for innenriksdepartementet og med en representant for Flyktning- og migrasjonskommissæren i Serbia. De returnerte fyller ut et skjema, og blir gitt råd om hvem de eventuelt kan kontakte. De mottar også en adresse- og telefonliste til ulike tjenester og organisasjoner som kan tilby assistanse (Group 484 2011, s. 82).

Flyktning- og migrasjonskommissæren har ansvar for å identifisere returnerte som har behov for innkvartering, og transportere dem til et mottakssenter (Emergency Reception Centres). Sentrene har vært lokalisert i Obrenovac, Šabac, Bela Palanka og Zaječar, og gir et enkelt boligtilbud i en 14-dagers periode, mens myndighetene vurderer de returnertes status (Group 484 2011, s. 82-83). Praxis (e-post mai 2013) har opplyst at det kun er tre mottakssentre der de returnerte kan bo i en meget

begrenset periode mellom 3 og 14 dager.⁴³ I unntakstilfeller kan Flyktning- og migrasjonskommissæren forlenge oppholdet opptil seks måneder.⁴⁴

Ifølge Praxis har mange av de returnerte ikke vært i besittelse av gyldige ID-dokumenter.⁴⁵ I den perioden nødpasset som de har returnert på er gyldig (tre måneder), vil den returnerte ha rett til medisinsk nødhjelp, gratis enveisbillett til det stedet vedkommende vil ta midlertidig eller permanent opphold, noe finansiell støtte og midlertidig bosetting i et mottakssenter. For å kunne motta andre typer sosialhjelp, full helsebeskyttelse og etablere et ordinært arbeidsforhold, er det nødvendig å registrere permanent eller midlertidig bosted i Serbia og være i besittelse av nødvendige dokumenter (Praxis, e-post juni 2011). Praxis har erfaring med at mange returnerte ikke har klart å skaffe seg nødvendige persondokumenter før nødpasset utløper (Praxis 2011, s. 16).

7.4 JURIDISK ASSISTANSE TIL RETURNERTE

Praxis ga i 2011 juridisk bistand til 120 returnerte i tilknytning til de ulike returavtalene. Av disse var for eksempel 18 fra Norge, 70 fra Tyskland og 26 fra Sverige. Assistansen bestod blant annet i å skaffe fødsels- og ekteskapsattester, statsborgerskapsbevis og ID-kort, samt hjelp til registrering av fødsler i utlandet i lokale fødselsregistre, skaffe dokumenter fra utlandet, assistanse til tilgang til ulike sosioøkonomiske rettigheter og registrering av permanent og midlertidig bostedsregistrering. Praxis har også dekket administrative avgifter, reiseutgifter og andre utgifter, samt sørget for oversettelse av utenlandske dokumenter (Praxis 2012a, s. 33).

Praxis organiserte i tillegg i 2011 diverse møter på kommunalt nivå med ulike lokale offentlige serviceorgan og representanter for rom-samfunn, hvor det blant annet ble orientert om de problemene de returnerte kan oppleve (Praxis 2012a, s. 33).

7.5 FORHOLD FOR RETURNERTE

I to undersøkelser gjennomført blant returnerte i Serbia fremkom det at denne gruppen i gjennomsnitt bodde i hushold med flere personer enn befolkningen for øvrig, at andelen familiemedlemmer med noen form for inntekt var 29 %, og 39 % av familiemedlemmene var aktivt arbeidssøkende.⁴⁶ De fleste som deltok i undersøkelsen, var returnert fra Tyskland, men det var også returnerte fra Norge blant respondentene. 27 % dem hadde mottatt finansiell retur støtte. Det ble opplyst at 46 % av de returnerte fra Norge hadde mottatt finansiell støtte. Det fremkom videre at 7 % av husholdene manglet sentrale persondokumenter. Respondentene viste til at de manglet midler til å betale administrative avgifter.

46 % av husholdene fikk sin inntekt fra arbeid, mens 35 % hadde sin inntekt fra sosialhjelp, 9 % fra pensjon og 16 % fikk hjelp fra venner og familie. 97,7 % av

⁴³ Obrenovac er ikke lenger nevnt. Sentrene i Bela Palanka og Šabac skal ifølge Praxis (e-post mai 2013) kun huse et par returnerte hver.

⁴⁴ Alder, funksjonshemming og sykdom blir nevnt.

⁴⁵ Mange av de returnerte er rom. Mange som returnerer fra Norge er etniske serbere. Det er langt mer vanlig blant etniske serbere å være i besittelse av ID-kort og underlagsdokumenter.

⁴⁶ Det synes å fremgå at undersøkelsene fant sted i 2012.

respondentene oppga at inntektene de hadde ikke kunne dekke grunnleggende behov. 54 % av respondentene eide egen bolig. 89 % var bosatt i hus bygget for boligformål. Undersøkelsen viste for øvrig at 11 % av medlemmene i husholdene ikke hadde helseforsikring, fordi de manglet persondokumenter. 26 % av husholdene mottok sosialhjelp i form av familiestøtte, og 38 % av husholdene mottok barnestøtte. 18 % av respondentene var ikke kjent med disse støtteordningene, 10 % visste ikke hvor de skulle fremme en søknad om slik støtte, og 15 % hadde ikke de nødvendige dokumentene for å søke. De nevnte tallene fra undersøkelsene var på landsbasis, men det var relativt store regionale forskjeller (Cvejić 2012).

Mange returnerte har ikke hatt noen registrert bopel i Serbia, og har bosatt seg i ulike ulovlige bosetninger; dette gjelder særlig rom (Praxis 2012b, s. 34). Den serbiske flyktningkommissæren har ikke hatt statistikk som avdekker hvilke land personene som tok opphold i sentrene har blitt returnert fra (Praxis, e-post juni 2011). Praxis har ikke hatt kjennskap til at returnerte fra Norge har tatt opphold i mottakssentre i Serbia, fordi ingen returnerte fra Norge eventuelt bosatt i sentrene, har kontaktet Praxis for assistanse (Praxis, e-post juni 2011 og mai 2013). Én familie som returnerte fra Sverige, skal imidlertid ha vært bosatt i et slikt senter en stund etter retur.

8. VEDLEGG

8.1 DELOKALISERTE SIVILSTATUSKONTOR

Praxis (2007, Landinfos oversettelse av engelsk tekst) har gitt følgende oversikt over de delokaliserte sivilstatuskontorene.

- Byen Nis (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Pristina, Podujevo, Glogovac, Obilic, Lipljan og Kosovo Polje);
- Byen Kragujevac (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Pec, Istok og Klina);
- Kraljevo kommune (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Kosovska Mitrovica, Srbica, Zubin Potok, Vucitrn, Zvecan og Leposavic);
- Krusevac kommune (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Prizren, Orahovac, Suva Reka og Gora);
- Jagodina kommune (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Djakovica og Decani);
- Vranje kommune (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Gnjilane, Vitina, Kosovska Kamenica og Novo Brdo);
- Leskovac kommune (registerbøker delokalisert fra følgende kommuner: Urosevac, Kacanik, Stimlje og Strpce).

8.2 DELOKALISERTE POLITISTASJONER

Praxis (e-post juni 2012, Landinfos oversettelse av tekst) har gitt følgende oversikt over de delokaliserte politistasjonene:

Byer i Serbia med delokaliserte politistasjoner	Byer i Kosovo hvor politistasjonene er delokalisert fra
Niska Banja	Pristina, Podujevo, Glogovac, Obilic, Lipljan, Kosovo Polje
Kragujevac	Pec, Istok, Klina
Krusevac	Prizren, Orahovac, Suva Reka, Gora
Jagodina	Djakovica, Decani
Vranje	Gnjilane, Vitina, Kosovska Kamenica, Novo Brdo
Leskovac	Urosevac, Kacanik, Stimlje, Strpce
Vranje	Gnjilane, Vitina, Kosovska Kamenica, Novo Brdo
Leskovac	Urosevac, Kacanik, Stimlje, Strpce

9. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2010, 31. desember). *Serbia: Briefing to the UN committee on the elimination of racial discrimination*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR70/016/2010/en/7f58435e-b80e-43b2-98df-745b4ecfed0a/eur700162010en.pdf> [lastet ned 6. februar 2013]
- Belgrade Centre for Human Rights (2012). *Human Rights in Serbia 2011*. Beograd: Belgrade Centre for Human Rights. Tilgjengelig fra <http://english.bgcentar.org.rs/images/stories/Datoteke/human%20rights%20in%20serbia%202011.pdf> [lastet ned 23. mai 2013]
- Crisis Group (2012, 10. september). *Setting Kosovo Free: Remaining Challenges*. Brussel: Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/218-setting-kosovo-free-remaining-challenges> [lastet ned 6. februar 2013]
- Cvejić, S. (2012). *Survey on the Needs of Returnees in the Republic of Serbia*. Beograd: IOM. Tilgjengelig fra http://kirs.gov.rs/docs/migracije/Report_Survey_on_the_Needs_of_Returnees_in_the_Republic_of%20Serbia.pdf [lastet ned 29. mai 2013]
- Djurović, K. (2012, 4. juli). Serbia: Homeless people in Serbia waiting for rights. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/07/04/feature-02 [lastet ned 6. februar 2013]
- ESI, dvs. European Stability Initiative (2004, 7. juni). *The Lausanne Principle – Multiethnicity, Territory and the Future of Kosovo's Serbs*. Berlin: ESI. Tilgjengelig fra <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN016678.pdf> [lastet ned 6. februar 2013]
- [Flyktning- og migrasjonskommissæren] (u.å.). *Collective Centres*. Beograd: Commissariat for Refugees of the Republic of Serbia. Tilgjengelig fra <http://www.kirs.gov.rs/articles/centers.php?lang=ENG> [lastet ned 6. februar 2013]
- Group 484 (2011, juni). *Challenges of forced migration in Serbia: Position on Refugees, Internally Displaced Persons and Asylum Seekers*. Beograd: Group 484. Tilgjengelig fra http://www.grupa484.org.rs/sites/default/files/Challenges%20of%20Forced%20Migration_en.pdf [lastet ned 21. juni 2013]
- IDMC, dvs. Internal Displacement Monitoring Centre (2010, 22. desember). *Serbia: Ten years after displacement, returns remain stalled by integration prospects improving*. Geneve: IDMC. Tilgjengelig fra [http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/\(httpInfoFiles\)/34E93F9037FF6D76C12578010042C69E/\\$file/Serbia+-+December+2010.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/(httpInfoFiles)/34E93F9037FF6D76C12578010042C69E/$file/Serbia+-+December+2010.pdf) [lastet ned 6. februar 2013]
- IDMC (2013, 12. mars). *Serbia: Integration stalled*. Geneve: IDMC. Tilgjengelig fra [http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpCountries\)/A6A36317DA8D29A1802570A7004CAB90?OpenDocument](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpCountries)/A6A36317DA8D29A1802570A7004CAB90?OpenDocument) [lastet ned 28. mai 2013]
- IOM, dvs. International Organization for Migration (2009, 30. november). *Returning to Serbia – country information*. Beograd: International Organization for Migration. Tilgjengelig fra http://irrico.belgium.iom.int/images/stories/documents/Serbia%20EN_edited.pdf [lastet ned 6. februar 2013]

- Jovanović, I. (2011, 4. juli). Belgrade, Pristina agree on freedom of movement. *Southeast European Times*. Tilgjengelig fra http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/07/04/feature-03 [lastet ned 28. mai 2013]
- Landinfo (2009, 20. august). *Serbia: Situasjonen for internt fordrevne (del I)*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/988/1/988_1.pdf [lastet ned 6. februar 2013]
- Landinfo (2012, 28. juni). *Serbia: Reise-, ID- og underlagsdokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2105/1/2105_1.pdf [lastet ned 7. februar 2013]
- Praxis (2006, 21. august). *Lower Fees for Registry Book Certificates*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra <http://www.praxis.org.rs/index.php/en/praxis-in-action/migration/item/260-lower-fees-for-registry-book-certificates> [lastet ned 8. februar 2013]
- Praxis (2007, 10. april). *List of Registry Books Dislocated from Kosovo*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra <http://www.praxis.org.rs/index.php/en/praxis-in-action/migration/item/263-list-of-registry-books-dislocated-from-kosovo> [lastet ned 29. mai 2013]
- Praxis (2009, 21. mars). *Protection of Internally Displaced Persons in Anticipation of a Durable Solution*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra <http://www.praxis.org.rs/index.php/en/praxis-in-action/migration/item/322-the-report-protection-of-rights-of-internally-displaced-persons-in-anticipation-of-a-durable-solution-published> [lastet ned 25. april 2013]
- Praxis (2011, 16. august). *Access to rights and integration of returnees on the basis of the readmission agreements*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Access_to_Rights_and_Integration_of_Returnees_on_the_Basis_of_the_Readmission_Agreements.pdf [lastet ned 28. mai 2013]
- Praxis (2012a, 13. januar). *Praxis 2011 Annual Report*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/2011%20praxis%20annual%20report.pdf [lastet ned 8. februar 2013]
- Praxis (2012b, 15. desember). *No residence, no rights*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/No_residence_no_rights.pdf [lastet ned 4. mars 2013]
- Praxis, Regional Centre for Minorities, CEKOR & CHRIS (2011, februar). *Information Submitted to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination*. Beograd: Praxis, Regional Centre for Minorities, CEKOR & CHRIS. Tilgjengelig fra http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Information_submitted_to_CERD_on_the_Occasion_of_Initial_Periodic_Report_of_Serbia.pdf [lastet ned 6. februar 2013]
- PU, dvs. Politiets Utlendingsenhet (2012). *Månedssstatistikk desember 2012*. Oslo: PU. Tilgjengelig fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politiets_utlendingsenhet/Vedlegg_1974.pdf [lastet ned 23. mai 2013]
- Statistical Office of Republic of Serbia (2011). *Report Results*. Beograd: Statistical Office of Republic of Serbia. Tilgjengelig fra <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/ReportResultView.aspx?rptId=1216> [lastet ned 5. februar 2013]
- UNHCR & Commissariat for Refugees of the Republic of Serbia (2011, februar). *Assessment of the needs for internally displaced persons in Serbia*. Beograd: UNHCR & Commissariat for Refugees of the Republic of Serbia. Tilgjengelig fra http://www.kirs.gov.rs/docs/Assessment_of_the_Needs_of_IDPs_in_Serbia.pdf [lastet ned 18. februar 2013]
- UNHCR & Praxis (2007, mars). *Analysis of the Situation of Internally Displaced Persons from Kosovo in Serbia. Law and Practice*. Geneve: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4704bff72.pdf> [lastet ned 24. april 2013]

- U.S. Department of State (2013, april). *2012: Country Report on Human Rights and Practices – Serbia*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper> [lastet ned 22. april 2013]
- U.S. Social Security Administration (2012, august). *Social Security Programs Throughout the World. Europe 2012: Serbia*. Washington, D.C.: U.S. Department of Health. Tilgjengelig fra <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2012-2013/europe/serbia.pdf> [lastet ned 7. juni 2013]
- Utlendingsnemnda (UNE) (2009). *Årbok 2008*. Oslo: UNE. Tilgjengelig fra http://www.une.no/upload/PDF%20dokumenter/Aarbok2008/UNE-aarbok_2008.pdf [lastet ned 14. juni 2013]

Muntlige kilder:

- Praxis. Møte i Beograd 1. november 2007
- Praxis. E-post 28. april 2009, 13. august 2009, 3. juni 2011, 21. juni 2012, 29. mai 2013